

EUSKARAREN ERABILERA

Eskola, joera nagusia eteteko lanean

Ene, zarra-zarra ari dira ikasleak gaztelaniaz, non eta eskolako jolaslekuan. Irakasleek badakite gelan eta gelatik kanpo zein hizkuntzatan ari diren ikasleak, eta kezka nabaria da. Arrue ikerketak susmoak baieztatu ditu. Emaitzak liseritu, interpretatu eta aurrera begiratzeko garaia da. Ariketa hori egiten lagundu digute Helena Artanok, Iñaki Biainek eta Itziar Idiazabalek.

| ONINTZA IRURETA AZKUNE |

ARRUE IKERKETA Eusko Jaurlaritzak, Soziolinguistika Klusterrak eta ISEI-IVEIk elkarlanean ondu dute. Lehen Hezkuntzako 4. mailako ikasleei (9-10 urte) eta Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzako 2. mailakoei (13-14 urte) galdeketa egin diete eskola giroko hizkuntza erabileraz informazio mardula jaso asmoz. Euskal Autonomia Erkidegoko 35.844 ikaslerengana jo dute.

Emaitzetan, oro har, apenas den harritzekorik, bitxikeriarik, irakasleek egunero entzuten dutena eta ikerketaren datuak bat datoz ideia orokorretan. Ikerketaren emaitzak argitara eman eta berehala, Soziolinguistika Klusterrak egun beteko jardunaldiak antolatu zituen. Han aipatu zen halako zerbait pentsatzeko arriskua: hainbeste ikerketa lan horretarako, bagenekien-eta, hizkuntza ereduak eredu, ikasleek guk nahi baino gehiago hitz egiten dutela gaztelaniaz ikasgelan eta jolastokian, bai beraien artean baita irakasleekin ere (ikus grafikoak ondoko orrialdean). Hezkuntza eta hizkuntza alorreko adituz eta arituz jositako jardunaldi haietan, intuizioak alboratu eta ikerketen lerroa sendotzea aldarrikatu zuten, nahiz eta azterketok usteak baieztatzeko baino ez balio.

Besterik espero al genezakeen?

9-10 urtekoen %36k egiten du elkarren artean beti euskaraz ikasgelan; jolastokian %17k. 13-14 urtekoen %14k egiten du beti euskaraz ikasgelan, eta %11k jolastokian. Datu gutxi hauek –eta 76 orrialdeko Arrue proiektuaren txosteneko gainerakoek– botila erdi beteta edo erdi hutsik ikusteko aukera ematen digute. Milaka irakasle euskaldundu, hizkuntza ereduaren sistema ezarri, eskolan

belaubaldi berria euskaldunduko zenaren esperantza izan... eta orain hau. Irakaslearen magaletik zenbat eta urrunago orduan eta gaztelania gehiago. Umea gaztetu ahala euskara bazterrerago. Etsigarria. Baldin eta botila erdi hutsik ikusten bada. Bestelako irudia eman zuten hizlariek Soziolinguistika Klusterrak antolatutako jardunaldi haietan.

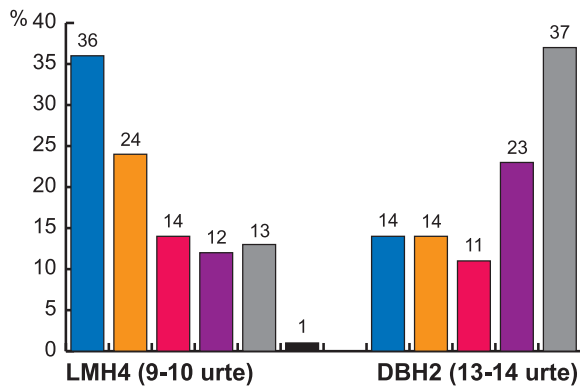
Gizartearen jokabideari hautsi nahian

Gotorleku hitza darabil Mikel Zalbide Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Saileko Euskara Zerbitzu buruak: “Hartuko bagenitu etxea, lagunartea, administrazioa... garbi dago eskola gotorlekua dela”. Dena dela, gotorleku horrek umeentzat bai, baina gaztetxoen-tzat nola gero eta indar gutxiago duen azaldu zuen: umeen bi gune nagusiak dira eskola eta etxea, 13-14 urtekoentzat berriz, bizitza eremuak hedatuz doaz, eta eskolaren eragina, txikituz. Eduardo Apodaka soziologoak eskolak euskararekiko betetzen duen egitekoak “atmosfera kontrolatua” terminoa erabili zuen; umei erreferentzia eginez, ez gazteei. F. Xavier Vila soziolinguistak kontrapisuaz hitz egin zigun: “Eskola zerbait izatekotan euskararen normalizazioan daukagun kontrapisurik garrantzitsuena eta eraginkorrena da”.

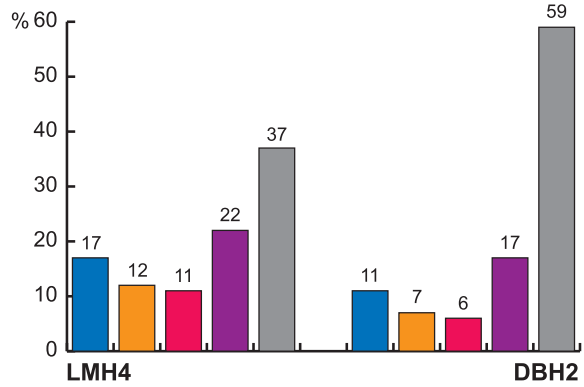
Pablo Suberbiola Soziolinguistika Klusterrako kidea da eta Arrue proiektuko egileetako bat. Eskolak, urteen poderioz, egin ezin dituen gizarte osoaren lanak egingo zituela uste izan omen dugu. Esate baterako, etxetik eta kaletik erdaldun datorren haurra eskolan euskaraz aritzea; ikasgelan bezainbeste jolastokian euskaraz aritzea; eta haurtzarotik gaz-

LMH4ko eta DBH2ko ikasleen hizkuntza erabilera

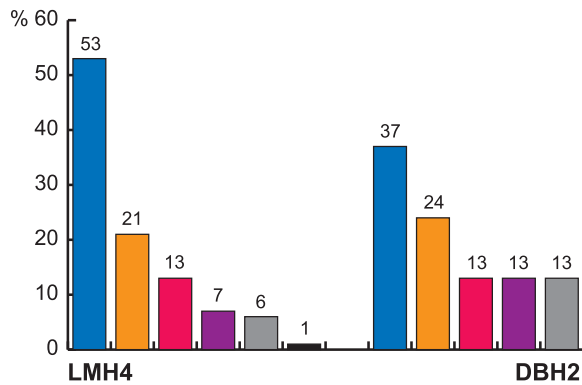
Ikaskideekin gelan

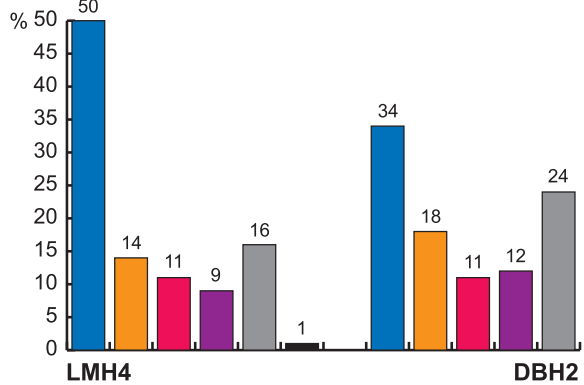
Ikaskideekin jolaslekuan

Irakasleekin gelan

Irakasleekin gelatik kanpo

- Beti euskaraz
- Bietan berdin
- Beti gaztelaniaz

- Euskaraz gaztelaniaz baino gehiago
- Gaztelaniaz euskaraz baino gehiago
- Beste hizkuntza batean

Iturria: Eusko Jaurlaritza, Soziolinguistika Klusterra, ISEI-IVEI

tarora igarota, gizartearen jokabideari bizkarrara emanda gaztelaniaz baino euskaraz gehiago egitea. Zaila. Suberbiolak botila erdi bete-ta ikusi nahi du eta *Berriari* esandako hitzok adierazgarriak dira: “Ez da paranormala jolastokikoa. Zuzenagoa da datuei honela begiratzea: ez zenbat jaisten den gelatik jolastokira, baizik zein den batez bestekoa gizar-

tean eta zer plus sortzen duen eskolaren eraginak. Euskara lehen hizkuntza ez duen ikasleak nola egunero euskaraz egiten duen ikaskideekin eta irakasleekin”.

Ez dira estralurtarrak ikasleak; etxean, kalean eta hedabideetan bizi dutena daramate eskolara, eta ikastetxea etengabe ari da kontrapisu lana egiten. ■

Babeslea: Bilboko Udala

harrapazank 2013

harrapazank eszena sortuzank tailerrak

gazte bilbotarren komunitatea

Bilbao topagunea

ARTANOK UTZIA

Helena Artano

ANDOAINGO
LA SALLE
BERROZPEKO
HIZKUNTZA
PLANGINTZA
ARDURADUNA

Eskolan hobetu bai, baina bakarrik jai

IKERKETAREN ONDORIOAK ikusita, espero ez nezakeen daturik ez dut ikusi. Poztu ere egin naiz neurri batean, eskolak ahal duena egiten duela baieztatu duelako ikerketak eta eskolak bakarrik ezin duelako gizarteak emandako helburua bere gain hartu.

Ikerketak datu asko bildu ditu. Espero daitekeen bezala, eskola kokatzen deneko ingurunea oso euskalduna bada, ikasleen euskararen erabilera handiagoa da ingurua hain euskalduna ez denean baino. Ikasleak D ereduaren badabilta ere, euskara gehiago erabiltzen dute. Baina ereduak egiten den analisia ez zait oso zehatza iruditzen, eremu oso euskaldun eta lehen hizkuntza euskara duten ikasleek osatzen duten D ereduak ez baitu zerikusirik eremu ez hain euskaldun eta ziurrenera, lehen hizkuntza euskara ez duten ikasleen kopuru handiagoa duten D ereduarekin.

Horri erantsi behar diogu gero eta atzerritar gehiago iristen ari dela gure ikasgeletara. Eta iristen diren adin eta jatorriaren arabera, eta gelan osatzen duten kopuruaren arabera, berez nahikoa zailtasun eta ahaleginez lortutako gelakideen euskararen erabilera xumea askotan kolokan jartzen zaigu, harremanak baldintzatzen dituztelako. Ikerketan ikasleen lehen hizkuntzaren araberrako erabilera datuak agertzen dira baina zenbat urterekin heldu diren, zein ingurunetara, zein eredutan murgildu... ez. Mereziko luke ikerketa ildo horri eustea.

Irakasleek zenbat eta gehiago egin euskaraz beraien artean, orduan eta gehiago erabiltzen dute ikasleek

Ikerketak baieztatzen duen beste datu bat, gurasoek duten garrantzia da: eskolak bakarrik ezin du eta gurasoek oso garbi izan behar dute hori. Ikastetxeetan sumatzen genuen hori eta hasiak gara guraso bileretan mezu horiek lantzen, hitzaldiak antolatzen, beraien jarreraren garrantziaz jabetu eta laguntza emateko aholku-liburuxkak banatzen, jolas-kantu- ipuin-ikastaroak antolatzen, euskara ikasteko aukerak

eskaintzen... Baina, alde batetik, izugarri zail egiten zaigu gurasoak erakartzea eta parte hartzera hurbiltzea; eta, bestetik, haurrak haur diren artean, euskarak gurasoentzat pisu pixka bat badu ere, gaztetxo eta gazte egiten diren heinean, pisu hori jaitsi eta desagertu ere egiten da, eta haurrek/gazteek egiten duten ahalegin horretan mezu positibo eta animoak behar dituzte, euskara ikastea merezi duela sinisten dutela ingurukoek sumatu behar dute. Eta hor gurasoen babesa falta dela esango nuke, arreta eta beharra beste gai batzuetan jartzen delako, ziurrenera.

Eskolak asko egin du baina horrek ez du esan nahi eskolan hobetzerik ez dugunik. Ikerketa honetan, esaterako, EAEko ikasleek 2011ko Ebaluazio Diagnostikoan euskara proban lortutako emaitza onak erakutsi dizkigute. Erakutsitako emaitzak, ordea, ikasleen ulermenari zegozkionak baino ez ziren, entzumena eta irakurmenarenak, alegia. Ekoizpeneko datuen hutsunea nabaritu nuen. Eta ulergarria da: ahozko eta idatzizko adierazmena biltzea, zuzentzea... oso zaila da eta, batez ere, irizpideak adostu eta denon artean doitzea! Zein dira derrigorrez eta ezinbestean ikasleak hizkuntzaren erabilerari lortu beharreko gutxieneko mailak, ahoz eta idatziz? Eta nola bereizten ditugu hurrengo mailak? Eta lan hori hizkuntza irakasleari soilik egokitzen al zaio? Badago lanerako eta hobekuntzarako ibilbiderik.

Eskoletan landu eta hobetzeko beste esparru bat, ikerketan agertu den ikastetxe giroaren ingurukoa da, hots, eskolako esparruan irakasleek beraien artean egiten duten erabilerari buruzkoa: irakasleek zenbat eta gehiago egin euskaraz beraien artean, orduan eta gehiago erabiltzen dute ikasleek. Hausnarketa egin beharko dugu ikastetxeetan eta bakoitzak bere ibilbidea adostu.

Eta ikerketak datu interesgarri gehiago baditu ere, mezu baikorra eman nahi dut amaitzeko: eskolak badu zer hobetu, ziur, baina ikerketak erakutsi du eskolak asko egin duela orain arte eta behar genuen hori entzutea. Eta ilusioz indarberrituta helduko diogu hemendik aurrera egin beharreko lanari. ■

BIAINEK UTZIA

Iñaki Biain

HIZKUNTZA
NORMALIZAZIO
AHOLKULARIA,
IRUNGO
BERRITZEGUNEAN

Egoera deskribatzetik ekinbidera

ARRUE IKERKETAK argi deskribatu digu nolakoa den haur eta gazteen hizkuntza-erabilera, bai eta argi erakutsi ere zer lotura duen erabilera horrek hainbat aldagairekin. Datu bat nabarmentzen da: 9 eta 13 urteen artean, asko jaisten da ikasledeen arteko euskararen erabilera. Bestalde, kideen artean euskara erabiltzeak lotura estua du lau aldagairekin: eskolaz kanpoko jardura antolatuetan erabiltzen den hizkuntzarekin, eskolako hizkuntza-ereduarekin, etxeko erabilerarekin eta irakasleen arteko hizkuntza-erabilerarekin.

Oro har, hau antzematen da: ikasleek –heltzen doazen neurrian– gaztelaniara jotzen dute haien arteko harremanetan. Oro har, bai, baina ez beti: “Herriko euskaldunen proportzioa” altua denean, joera ez da igartzen; bai, aldiz, ingurune ez horren euskaldunetan, lehen hizkuntza eta etxeko hizkuntza euskara izanagatik.

Gaztetxoek zergatik egiten dute bat gizarte-arau horrekin?; zergatik ez diote aurre egiten beste hainbat ararekin egiten duten moduan?

Datu horietatik zera ondoriozta daiteke: gaztetxoek bat egiten dute ingurune hurbilean nagusi diren hizkuntza-jokabideekin; hots, haien gertuko harreman-sareetan nagusi diren erabilera-arauetara egokitzen dira.

Horra datuak eta datuek deskribatzen duten egoera. Orain beste urrats bat eman beharra daukagu eta aztertu zein prozesu gertatzen ari diren pertsona eta talde horien baitan. Gaztetxoek zergatik egiten dute bat gizarte-arau horrekin?; zergatik ez diote aurre egiten beste hainbat ararekin egiten duten moduan? Parekideen talde-jokaera (-presioa) izan daiteke eragilea, bai. Baina, zer dela-eta egiten du taldeak hautu hori? Eragin dezakegu bestelako hautu bat egin dezaten?

Bestalde, talde-jokaerak zergatik egiten du, gehienetan, gaztelaniaren alde? Zenbaitetan taldekideen hizkuntza-erraztasuna

edota etxeko hizkuntza-ohitura izan daiteke gakoa. Baina beste zenbaitetan, erraztasun-maila (eta familia-hizkuntza) ezberdineko gazteak elkartzen direnean ere, gaztelaniaren aldeko hautua nagusitzen da askotan. Zergatik? Hizkuntzen gizarte-balioari buruz eraiki dituzten pertzepzioek, usteek eta sinesmenek eragina izan dezakete hautu horretan, bai. Baina, nola eraiki dituzte pertzepzio eta uste horiek? Gizarte-egoerak askotarikoak dira; ez dira kolore bakarrekoak. Eragin dezakegu bestelako pertzepzioak eta usteak eraiki ditzaten?

Ebidentzietatik eratorritako galderek erronka planteatzen digute: bilatu, jardun, probatu, hausnartu... (ikerketa-ekintza moduko ikerketa aplikatua egin). Eta, besteak beste, ekinbide hauek iradokitzen dizkigute:

Auzoan. Ohiko sozializazio-guneen eragina ikusita, aisialdi antolatuen eskaintza sendoa egin behar dugu: euskaraz, denontzat. Gazte guztiek izango dute onuragarri, eta bereziki beren ohiko testuinguruan euskaraz jarduteko aukera gutxi dutenek; gaitasunean sakontzeko eta elkarbizitzan euskaraz aritzen ohi zeko trebaleku izango dute aisialdi antolatua.

Eskolan. Ikasleek euskaraz gaitasun nahikoa garatzen dutela ziurtatzeaz gain, batetik, erabileraren aldeko hautu kontzientea elikatu behar dugu –hizkuntzari buruzko pertzepzioak, autopertzepzioa, konfiantza eta segurtasuna optimizatuz eta, bestalde, nahimena elikatzeko eta erabaki pertsonalak zein taldekoak ahalbide-tzeko hausnarketa sustatuz– eta, bestetik, ohikoa ez den hizkuntza-jokabide proaktiboa izateko behar diren trebetasunak landu behar ditugu. Eta irakasleok erabileraren eragile eta eredu gisa jokatu behar dugu –jokaera proaktiboaren erreferentzia eskaini: erakutsi konbergentzia-arauari izkin egin dakiokela eta euskarari eutsi–.

Etxean. Euskararen erabileraren aldeko espektatibak sustatu behar ditugu, eta euskara dakiten gurasoen kasuan, eguneroko elkarbizitzan erabileraren eredu izan behar dugu.

Lantegi interesgarria dugu aurrean. ■

ZALDI ERO

Itziar Idiazabal

EHUKO IRAKASLEA ◆

Irakurketa didaktikoa

GAUZA ASKO aztertzen da ikerketa honetan: euskararen erabilera eskolan, gelan eta jolas lekuan, ikaskideen artean eta irakasleekin, 10 eta 14 urterekin, eta EAEko diru publikoarekin finantzaturako eskola guztietako ikasle guztien datuak biltzen dira. Ikerketa ambizioa eta aberatsa, guztiz interesgarria.

Ezagutzarik gabe erabilerarik ez dagoenez, ezagutza izan da orain arte aztertu izan den gaitasuna. Erabilera lehenengo aldiz aztertzen da hemen. Egia da datuak zeharkakoak direla, alegia, ikasleek esaten dutena da dakiguna, ez benetan egiten dutena. Hala ere, aurrerapauso nabarmena da eskoletako euskararen egoera hobeto ezagutzeko eta behar izanez gero neurri eraginkorragoak hartu ahal izateko.

Ikerketa honek ematen duen informazio aberats horretan guk hizkuntzaren didaktikatik egingo dugu begiratua. Askorentzat, beharbada, hizkuntzaren didaktikan dena egina egongo da; eskolak hainbeste urte darama hizkuntza irakasten... euskaraz ere, 30 bat urte bai; zer dago bada ez dakigunik?

Komeni da hizkuntzaren didaktikaren printzipio nagusia kontuan hartzea. Zer da hizkuntza irakastea? Erantzuna erraza da: hizkuntza erabiltzen irakastea. Eta hori al da gure eskoletan, euskararekin nahiz beste hizkuntzekin egiten dena? Hizkuntza erabiltzen irakasten da, ala hizkuntzari buruzko ezagutzak, gramatikari dagozkienak, literaturari buruzkoak, historiarenak, irakasten dira?

Mikel Zalbidek, Arrue ikerketaren aurkezpen hitzaldian, 2013ko urtarrilaren 31ko ekitaldian, erabilitako metafora berbera erabil dezakegu: bizikletan ibiltzeko, bizikletaren ezaugarri guztiak dira garrantzitsuak eta komeni da haiek ezagutzea: manillarra, freno, pedalak, kanbioa, sillina eta nahi duzun guztia. Alabaina, hori guztia jakin arren ibiltzen ez bada kizu erori egingo zara. Bizikletan ibiltzeko bizikletari buruzko ezagutzak gutxi balio duen bezala, hizkuntza erabiltzeko ere hizkuntzari buruzko ezagutzak gutxi balio dute. Erabiltzen erakutsi behar da.

Gogoeta hau hizkuntzaren didaktikan oinarritzkoa eta aspaldikoa izan arren ez dirudi erabat barneratua dagoenik. Hezkuntza arduradunen orientabide didaktikoetan, eta esku artean dugun ikerketan bertan ere, erabileraren alde egiteko kezka nabarmen ageri da.

Eskola liburuetan eta eguneroko irakats praktikan aldiz, oso sartua dago hizkuntzaren irakaskuntzan nahikoa dela halako edo bestelako arau edo ezaugarri ageri diren esaldi isolatuen inguruko ariketak egitea, hiztegi zerrendak, ortografia zuzenketak... Baina benetako hizkuntza erabilerak, esanguratsuak, zentzua garbi ulertzen zaien testu-genero osoak esan nahi da, idatzi edo mintzatuak, gutxi lantzen dira gure eskoletan.

Arrue ikerketaren markoa den *Ebaluazio-Diagnostikoa 2011* lanean “Euskarazko hizkuntza-komunikazio konpetentziak” neurtzen dira. Neurketa honetan ahozko eta idatzizko ulermena eta idatzizko ekoizpena ebaluatzen da, ahozko ekoizpena ez. Erabiltzeko gaitasunaz ari bagara eta mintzatzeko gaitasunaren berririk ez badugu, gutxi dakigu benetako erabilera gaitasunaz. Bizikletaren adibidearekin jarraituz, bizikleta estatikoan ibiltzeko bai, baina zure kabuz eta bide-gorrian edo mendiko pistan ibiltzeko gauza zaren ez badakigu, eskolatik kanpo eta edozein egoeratan euskaraz egiteko gaitasunik lortu duzun edo ez, ez dugu jakingo.

Ahozko ekoizpena ez ebaluatzea ez da kasualitatea, jakina. Ahozko testuen ezaugarriak gutxi aztertu dituzte gure hizkuntzalariek; ondorioz mintzaeraren irakaskuntza nola egin behar den jakiteko erreferentzia falta nabarmena dago. Ebaluatze orduan alor hau hutsik geratzea, beraz, oso ulergarria da, baina ez horregatik garrantzirik gabea.

Arrue ikerketan ondo erakusten da euskaraz ondo jakin arren ez dutela ikasleek beti bere erabilera hobesten. Baina korrelazio garbia ageri da baita ere, ezagutzarik handiena erabilerarik handienarekin lotzen duena. Badakigu euskararen komunikazio-kompetentzia errazago lortzen dela familian eta inguruan euskara erabiltzen den guneetan. Eskolatik kanpo ere hizkuntzak ikasi egiten baitira. Seguruenik giro erdaldunetako eskoletan euskara irakasteko lan handiagoa egin arren emaitza eskasagoak lortzen dira. Nolanahi ere, eskolak berea bete behar du, eta eginkizun hori ongi betetzeko bada oraindik zer ikertua. Eta bide batez, ebaluazio programek ere eragin handia dute didaktikan; neurtzen ez dena ez baita irakasten. ■

Zer da hizkuntza irakastea? Erantzuna erraza da: hizkuntza erabiltzen irakastea. Eta hori al da gure eskoletan egiten dena?

